

บทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

ในสถานศึกษา: รากฐานสู่สังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

THE ROLE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN PROMOTING GOOD CITIZENSHIP IN SCHOOLS: A FOUNDATION FOR A SUSTAINABLE DEMOCRATIC SOCIETY

ศราวุธ แก้วมหาสุริยวงศ์

Sarawut Kaewmahasuriyawong

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านช้าง

MahamakutBuddhist University Srilanchang Campus

Email: sarwut.kae@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 10 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 11 มิถุนายน 2569

Received: May 20, 2026; Revised: June 10, 2026; Accepted: June 11, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนักเรียนระดับประถมศึกษาในฐานะพลเมืองของโรงเรียน และเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ, เนื่องจากช่วงวัย 7-12 ปีเป็นช่วงเวลาวิกฤต (Critical Period) ของการพัฒนาจริยธรรมและสังคม,

ผลการวิเคราะห์พบว่าบทบาทของนักเรียนครอบคลุม 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) มิติด้านระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ เช่น การตรงต่อเวลาและเคารพกฎเกณฑ์ (2) มิติด้านจิตสาธารณะและการช่วยเหลือเกื้อกูลผ่านกิจกรรมอาสาสมัครและการดูแลทรัพย์สินส่วนรวม (3) มิติด้านการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้งสภานักเรียนและการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และ (4) มิติด้านสิ่งแวดล้อม, โดยมีปัจจัยสนับสนุนสำคัญคือ ครูในฐานะแบบอย่าง (Role Model) และการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน, ข้อเสนอแนะจากการศึกษาเน้นย้ำถึงการบูรณาการความเป็นพลเมืองดีเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) และการสร้างความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว เพื่อสร้างรากฐานพลเมืองที่มีคุณภาพสู่สังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พลเมืองดี, นักเรียนประถมศึกษา, จิตสาธารณะ, หน้าที่พลเมือง, สังคมในโรงเรียน

Abstract

This academic article aims to analyze the roles and responsibilities of primary school students as school citizens and proposes effective strategies to promote these roles,. As the ages of 7–12 represent a critical period for moral and social development, schools serve as a "mini-society" for cultivating citizenship,.

The analysis identifies four key dimensions of student roles: (1) Discipline and Responsibility, such as punctuality and adherence to rules; (2) Public Mind and Social Support, through volunteering and caring for public property; (3) Democratic Participation, including student council elections and peaceful conflict resolution; and (4) Environmental Citizenship,. Crucial enabling factors include teachers acting as role models and the creation of a democratic classroom atmosphere,. The study recommends integrating citizenship education across all subjects, providing spaces for learning by doing, and fostering strong school-home collaboration to build a foundation for quality citizens in a sustainable democratic society

Keywords: Good Citizenship, Primary School Students, Civic Mindedness, Civic Duty, School Society

1. บทนำ (Introduction)

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ สถานศึกษาเปรียบเสมือน "สังคมจำลอง" (Mini-society) แห่งแรก ที่เด็กจะได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นนอกเหนือจากสถาบันครอบครัว การเป็นพลเมืองดีไม่ได้เริ่มต้นเมื่อบุคคล บรรลุนิติภาวะ แต่ต้องเริ่มบ่มเพาะตั้งแต่วัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้กฎกติกาทางสังคม (Social Rules) และพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development) ตามทฤษฎีของ Jean Piaget และ Lawrence Kohlberg

1.2 ปัญหาปัจจุบัน ในปัจจุบัน สังคมไทยเผชิญปัญหาการขาดวินัย การละเมิดสิทธิผู้อื่น และการขาดจิตสำนึกสาธารณะ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการสร้าง "สำนึกความเป็นพลเมือง" ในวัยเด็ก ดังนั้น การทำความเข้าใจบทบาทของนักเรียนในโรงเรียนจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุด

1.3 วัตถุประสงค์ของบทความ เพื่อวิเคราะห์บทบาทที่เหมาะสมและคาดหวังของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมบทบาทดังกล่าว

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Conceptual Framework)

1. แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)

John Dewey การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากการลงมือปฏิบัติและการมีประสบการณ์ตรง นักเรียนจะพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีผ่านกิจกรรมในชีวิตจริง เช่น การทำกิจกรรมกลุ่ม การร่วมตัดสินใจ และการรับผิดชอบหน้าที่ในโรงเรียน

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางศีลธรรม (Moral Development Theory) Lawrence Kohlberg

พัฒนาการทางศีลธรรมของเด็กแบ่งออกเป็นลำดับขั้น โดยเด็กประถมศึกษาอยู่ในระดับที่เรียนรู้เรื่องความถูกต้อง ความยุติธรรม และการเคารพกฎเกณฑ์ นักเรียนสามารถแสดงบทบาทพลเมืองดีผ่านการปฏิบัติตามกฎ การแยกแยะถูกผิด และการเคารพสิทธิของผู้อื่น

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) Albert Bandura

การเรียนรู้เกิดจากการสังเกต เลียนแบบ และการได้รับแรงเสริมจากบุคคลรอบข้าง เช่น ครู เพื่อน และผู้ปกครอง นักเรียนเรียนรู้การเป็นพลเมืองดีจากแบบอย่างที่ดีในโรงเรียน เช่น การมีน้ำใจ การมีวินัย และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4. แนวคิดการศึกษาพลเมือง (Citizenship Education) Thomas Lickona

การศึกษาพลเมืองมุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น ความรับผิดชอบ จิตสาธารณะ และการเคารพประชาธิปไตย นักเรียนมีบทบาทในการฝึกปฏิบัติความเป็นพลเมืองดีในระดับโรงเรียน เช่น การเลือกหัวหน้าห้อง การทำกิจกรรมจิตอาสา

5. แนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Student Participation Theory) Roger Hart

โอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการจัดกิจกรรม จะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบและความเป็นพลเมือง

นักเรียนมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ไม่ใช่เพียงผู้รับคำสั่ง ส่งเสริมการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยตั้งแต่วัยเด็ก

2.1 นิยามของ "ความเป็นพลเมืองดี" (Good Citizenship)

ความเป็นพลเมืองดี (Good Citizenship) หมายถึง คุณลักษณะ พฤติกรรม และเจตคติของบุคคลที่แสดงออกถึงการเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม โดยปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรม

1. ด้านกฎหมาย: การเคารพกฎระเบียบ (Respect for Laws and Rules) ความเป็นพลเมืองดีในด้านกฎหมาย หมายถึง การรู้จัก เข้าใจ และปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ และข้อตกลงร่วมกันของสังคมอย่างสมัครใจ ไม่ฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงกฎเพื่อประโยชน์ส่วนตน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา การเคารพกฎระเบียบสะท้อนผ่านการปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน เช่น การตรงต่อเวลา การแต่งกายถูกระเบียบ การปฏิบัติตามข้อตกลงในห้องเรียน

2. ด้านสังคม: การมีจิตสาธารณะและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (Civic Mindedness and Public-mindedness) ความเป็นพลเมืองดีในด้านสังคม หมายถึง การมีจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนต่อผู้อื่น และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การมีจิตสาธารณะ (Civic Mindedness) แสดงออกผ่านการช่วยเหลือผู้อื่น การแบ่งปัน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม

3. ด้านจริยธรรม: ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ (Honesty and Responsibility) ความเป็นพลเมืองดีในด้านจริยธรรม หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมพื้นฐาน ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องแม้ไม่มีการควบคุมหรือบังคับ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ความซื่อสัตย์สะท้อนผ่านการไม่โกหก ไม่ทุจริต ไม่ลอกการบ้านหรือการสอบ ส่วนความรับผิดชอบแสดงออกผ่านการตั้งใจเรียน การทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

2.2 พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยประถมศึกษา (7-12 ปี) เด็กวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและสังคมที่เป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองดี 2 ด้านหลัก:

ประชาธิปไตยในบริบทโรงเรียน

โรงเรียนไม่ใช่แค่ที่สอนหนังสือ แต่เป็น "พื้นที่จำลองสังคม" เพื่อฝึกทักษะประชาธิปไตยผ่าน 2 แนวคิดสำคัญ:

โรงเรียนคือชุมชน (School as a Community): มองว่าโรงเรียนคือชุมชนขนาดย่อมที่ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมเช่น การเลือกตั้งหัวหน้าห้อง หรือการประชุมชั้นเรียน เพื่อสร้าง "ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน"

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Learning by Doing): ตามแนวคิดของ *John Dewey* ที่ว่า "โรงเรียนคือชีวิต" เด็กจะซึมซับประชาธิปไตยจากการลงมือทำจริง เช่น การร่วมกันตั้งกติกาห้องเรียน และการยอมรับเสียงข้างมากโดยเคารพเสียงข้างน้อย

การสร้างพลเมืองดี

การส่งเสริมให้เด็กในวัยนี้ได้ใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย จะช่วยให้เขาเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น มีความรับผิดชอบ และสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างยั่งยืน

Key Takeaway: วัย 7–12 ปี คือช่วงเวลาทองในการปลูกฝังความเป็นพลเมือง ผ่านการเข้าใจเหตุผลของกฎเกณฑ์และการฝึกใช้ชีวิตแบบประชาธิปไตยในโรงเรียน

3. บทบาทหลักของนักเรียนชั้นประถมศึกษา (Main Roles Analysis)

นักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นกลุ่มวัยที่อยู่ในช่วงพัฒนาการพื้นฐานของการเรียนรู้บทบาททางสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเป็นสมาชิกของสังคมประชาธิปไตย โรงเรียนจึงเป็นพื้นที่สำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยบทบาทของนักเรียนสามารถวิเคราะห์ออกเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่

3.1 มิติด้านระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ (Discipline & Responsibility) มิติด้านระเบียบวินัยและความรับผิดชอบถือเป็นรากฐานสำคัญที่สุดของการเป็นพลเมืองดี เนื่องจากเป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่สะท้อนถึงความสามารถในการควบคุมตนเอง การเคารพกฎเกณฑ์ และการปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของสังคม

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางศีลธรรมของ Lawrence Kohlberg เด็กวัยประถมศึกษาอยู่ในช่วงที่เริ่มเข้าใจความถูกต้องตามกฎระเบียบและผลของการกระทำ การฝึกระเบียบวินัยในชีวิตประจำวันจึงช่วยส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรมในระดับพื้นฐาน

การตรงต่อเวลา

การมาโรงเรียนและเข้าเรียนตรงเวลาเป็นการฝึกความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น นักเรียนเรียนรู้ว่าการกระทำของตนส่งผลต่อระบบโดยรวมของโรงเรียน เช่น การเริ่มเรียนตรงเวลา การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างนิสัยทางสังคม (Social Habits Formation)

การแต่งกายและการปฏิบัติตามกฎ

การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนไม่ได้เป็นเพียงเรื่องความเรียบร้อยภายนอก แต่เป็นการเรียนรู้การเคารพ “กติการ่วมกัน” ของสังคม ซึ่งสะท้อนแนวคิดของ John Dewey ที่มองว่าโรงเรียนเป็นชุมชนขนาดเล็ก (School as a Community) ซึ่งสมาชิกต้องเคารพข้อตกลงร่วมกัน

ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ส่วนตน

การทำการบ้าน การเตรียมอุปกรณ์การเรียน และการดูแลความสะอาดของร่างกาย เป็นการฝึกวินัยในตนเอง (Self-discipline) และความรับผิดชอบต่อบทบาทของตนในฐานะนักเรียน พฤติกรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต

3.2 มิติด้านจิตสาธารณะและการช่วยเหลือเกื้อกูล (Public Mind & Social Support) มิติด้านจิตสาธารณะสะท้อนถึงการพัฒนาของนักเรียนจากการมุ่งเน้น “ตนเอง” ไปสู่การตระหนักถึง “ส่วนรวม” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Albert Bandura พฤติกรรมการช่วยเหลือและการมีจิตสาธารณะเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกตแบบอย่าง การเลียนแบบ และการได้รับแรงเสริมจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมเหล่านี้

การเป็นอาสาสมัคร

บทบาทของนักเรียนในกิจกรรมยุวกาชาด ลูกเสือ เนตรนารี หรือเวรประจำวัน เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการเสียสละ การทำงานเพื่อส่วนรวม และความมีระเบียบวินัย นักเรียนจะเรียนรู้ว่าการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคม

การช่วยเหลือเพื่อน

การช่วยเพื่อนที่เรียนอ่อนกว่า (Peer Tutoring) หรือการดูแลเพื่อนที่เจ็บป่วย ช่วยพัฒนาความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และความสัมพันธ์เชิงบวกในกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

การดูแลทรัพย์สินส่วนรวม

การไม่ขีดเขียนโต๊ะเก้าอี้ การปิดน้ำปิดไฟเมื่อไม่ใช้ เป็นการฝึกความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม และตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนต่อผู้อื่นและสังคม

3.3 มิติด้านการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตย (Democratic Participation) การมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยเป็นบทบาทที่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านประสบการณ์ตรงในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “Learning by Doing” ของ John Dewey

การเลือกตั้งสถานักเรียน

การเลือกตั้งหัวหน้าห้องหรือสถานักเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้สิทธิของตน เข้าใจหลักการเลือกตั้ง การยอมรับเสียงข้างมาก และการเคารพกติกาประชาธิปไตย

การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

การกล้าแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร การคิดอย่างมีเหตุผล และการเคารพผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของพลเมืองประชาธิปไตย

การแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติ

การส่งเสริมแนวคิด Anti-bullying และการใช้การเจรจาแทนความรุนแรง ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.4 มิติด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Citizenship) มิติด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการขยายบทบาทของนักเรียนจากการดูแลตนเองและสังคม ไปสู่ความรับผิดชอบต่อโลกและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของพลเมืองในศตวรรษที่ 21

การจัดการขยะ

การแยกขยะก่อนทิ้งช่วยปลูกฝังความรู้ และพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมตั้งแต่วัยเด็ก

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กิจกรรมปลูกต้นไม้ หรือ Big Cleaning Day เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ที่ช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและบทบาทของตนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อส่วนรวม

4. ปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรค (Enablers & Barriers)

บทบาทครูในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน

ครูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนระดับประถมศึกษา เนื่องจากครูเป็นบุคคลใกล้ชิดที่นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง บทบาทของครูจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้หรือการสั่งการ แต่ต้องทำหน้าที่เป็น แบบอย่าง (Role Model) และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ที่สร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน

ครูในฐานะแบบอย่าง (Role Model)

ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Albert Bandura พฤติกรรมของผู้เรียนเกิดจากการสังเกตและเลียนแบบแบบอย่างที่มีความหมาย ครูจึงเป็นต้นแบบสำคัญของพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี เช่น ความยุติธรรม ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น หากครูปฏิบัติตัวอย่างสอดคล้องกับคุณค่าประชาธิปไตย นักเรียนจะเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมเหล่านี้โดยธรรมชาติ

ครูในฐานะผู้สร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน

แนวความคิดการศึกษาของ John Dewey ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนเป็นสังคมขนาดเล็ก และห้องเรียนคือพื้นที่แรกที่นักเรียนได้เรียนรู้การใช้ชีวิตในระบอบประชาธิปไตย ครูจึงต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกัน

บรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียนสะท้อนผ่านการปฏิบัติ เช่น

- การรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนอย่างเท่าเทียม
- การส่งเสริมการอภิปรายอย่างมีเหตุผล
- การเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกำหนดกติกาในชั้นเรียน
- การใช้การเจรจาแทนการบังคับหรือการลงโทษเพียงอย่างเดียว

แนวทางดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การเคารพสิทธิผู้อื่น การยอมรับความแตกต่าง และความรับผิดชอบต่อความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานของการเป็นพลเมืองประชาธิปไตย

บทบาทของหลักสูตรสถานศึกษาในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

นอกจากบทบาทของครูแล้ว หลักสูตรสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบและโอกาสในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน โดยเฉพาะผ่าน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดลงมือทำ และมีส่วนร่วมกับสังคมอย่างแท้จริง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกับการเรียนรู้เพื่อสังคม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมจิตอาสา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ชุมนุม และกิจกรรมเพื่อชุมชน เป็นพื้นที่สำคัญของการเรียนรู้แบบ Learning by Doing ซึ่งช่วยให้นักเรียนได้ฝึกบทบาทพลเมืองดีผ่านประสบการณ์ตรง นักเรียนไม่ได้เพียงรับฟังคำสอน แต่ได้ลงมือปฏิบัติจริงในการช่วยเหลือผู้อื่น การทำงานเป็นทีม และการรับผิดชอบต่อส่วนรวม

หลักสูตรในฐานะกลไกสร้างพลเมือง

หลักสูตรสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม การสะท้อนผลการเรียนรู้ และการประเมินตนเอง จะช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership) และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในสังคมประชาธิปไตย

5. แนวทางการพัฒนาและข้อเสนอแนะ (Recommendations)

จากการวิเคราะห์บทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี พบว่าการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะของพลเมืองที่มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและบูรณาการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับห้องเรียน โรงเรียน และครอบครัว แนวทางการพัฒนาและข้อเสนอแนะสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 การบูรณาการความเป็นพลเมืองดีในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะรายวิชาหน้าที่พลเมืองหรือสังคมศึกษาเท่านั้น แต่ควรบูรณาการแนวคิดและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติแนวคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ John Dewey ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง ตัวอย่างเช่น การสอนคณิตศาสตร์อาจบูรณาการเรื่องการคำนวณงบประมาณส่วนรวมของห้องเรียนหรือกิจกรรมโรงเรียน เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและความโปร่งใส ขณะที่วิชาวิทยาศาสตร์สามารถเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ หรือการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ซึ่งช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองด้านสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการเรียนรู้เชิงวิชาการ

5.2 การสร้างพื้นที่และโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โรงเรียนควรสร้างพื้นที่และเวทีให้นักเรียนได้มีโอกาส “ลองผิดลองถูก” ในการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การดูแลและ

คำแนะนำของครู แนวทางดังกล่าวช่วยพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล การแก้ปัญหา และความรับผิดชอบ ต่อผลของการกระทำของตนเอง

แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิด School as a Community ซึ่งมองว่าโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นสมาชิกที่มีบทบาท ไม่ใช่เพียงผู้รับคำสั่ง การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมจิตอาสา การดำเนินโครงการของสถานักเรียน หรือการกำหนดกติกาในห้องเรียน จะช่วย ส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยผ่านการปฏิบัติจริง

5.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของ นักเรียนจะเกิดผลอย่างยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อบ้านและโรงเรียนมีแนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมทางสังคมที่สอดคล้องกัน หากนักเรียนได้รับการส่งเสริมคุณค่าเดียวกันทั้งจากครูและผู้ปกครอง จะ ช่วยลดความสับสนและเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีระบบนิเวศทางการพัฒนาของ Urie Bronfenbrenner ซึ่งชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการของเด็กได้รับอิทธิพลจากปฏิสัมพันธ์ของหลายระบบ โดยเฉพาะครอบครัวและโรงเรียน โรงเรียนจึง ควรสร้างช่องทางความร่วมมือกับผู้ปกครอง เช่น การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ การจัดกิจกรรมที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วม หรือการกำหนดแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอย่างเป็น องค์กรรวม

บทสรุป

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในระดับประถมศึกษา การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในนักเรียนช่วง อายุ 7-12 ปี ถือเป็นภารกิจวิกฤตของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นวัยที่เด็กเริ่มพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและ การเข้าใจผู้อื่น โดยมีสาระสำคัญแบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้:

1. มิติแห่งการเป็นพลเมืองคุณภาพ การปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนครอบคลุมด้านต่างๆ ดังนี้:

ระเบียบวินัย: การเคารพกฎและรับผิดชอบต่อหน้าที่พื้นฐาน

จิตสาธารณะ: การอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่นและดูแลของส่วนรวม

ประชาธิปไตย: การฝึกใช้สิทธิ เลือกตั้งสถานักเรียน และแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

สิ่งแวดล้อม: การสร้างความรับผิดชอบต่อทรัพยากรและโลก

2. บทบาทของครูและสถานศึกษา

ครูในฐานะแบบอย่าง (Role Model): พฤติกรรมของครูสำคัญกว่าคำสั่งสอน โดยต้องสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน

โรงเรียนคือชีวิตจริง: อ้างอิงแนวคิดของ John Dewey ที่มองว่าโรงเรียนคือพื้นที่ฝึกใช้ชีวิตจริง (Learning by Doing) ไม่ใช่แค่ที่เตรียมตัวเพื่ออนาคต

3. แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

ควรใช้การ บูรณาการทุกกลุ่มสาระ (ไม่แยกสอนแค่ในวิชาหน้าที่พลเมือง) เปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้ลองผิดลองถูกอย่างปลอดภัย และสร้างความร่วมมือที่เหนียวแน่นระหว่าง "บ้านและโรงเรียน" เพื่อให้มีมาตรฐานจริยธรรมไปในทิศทางเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). การจัดการเรียนรู้แนวใหม่. นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Piaget, J. (1932). The Moral Judgment of the Child. London: Kegan Paul, Trench, Trubner and Co.

Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.

Kohlberg, L. (1984). Essays on Moral Development. San Francisco: Harper & Row.

Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lickona, T. (1991). Educating for Character. New York: Bantam Books.

Hart, R. (1992). Children's Participation: From Tokenism to Citizenship. UNICEF.

Piaget, J. (1972). The Psychology of the Child. New York: Basic Books.

Selman, R. L. (1980). The Growth of Interpersonal Understanding. New York: Academic Press.

Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.

Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.

Kohlberg, L. (1984). Essays on Moral Development. San Francisco: Harper & Row.

Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.

Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
- UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals. Paris: UNESCO.
- Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.
- Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.